

pre a terres reconquerides de poc, i generalment de Castella (470) o d'Aragó endins (cf. encara «que les enviassen per les *aldees* de fora» (36), «anam-nos en a Nompot, que és *aldea* d'Alacant» (245; avui Montfort(e), illa lingüística castellana al costat de Novelda i Mondóver, la qual acabava de reconquistar); igual en Desclot, en la del Cerimoniós i en bastants documents medievals; per a tot això, veg. *DAG.* i *AlcM*;¹ en el *Tirant* sol referir-se a terres africanes. Devia aconseguir algun ús a l'Edat Mitjana fins en algunes parts del centre i Sud valencians, si fem cas del context en JRoig: «no merexeu / semblant tendror, / --- / vós, En grosser / --- / de Guillamo-na / content seríeu!; / tant amaríeu / una *aldeana*, / dona serrana, / qui visten capes ---», «viu fort pelea / en una *aldea*, / en un carrer» (*Spill*, 2733, 3338), i encara aquí plana una aura xurra o aragonesa, per bé que concedim que no tothom la discerniria de l'element pròpiament valencià.

No perdem de vista, però, que en terres veïnes a l'Ebre, l'arrelament local fou indubtable, espt. referint-se a la comarca morellana: «tot lo terme de Morella e de les *aldeyes*» (Privilegis de Catí, a. 1345, BSCC xv, 88) era frase molt bregada i consagrada, de manera que en la doc. comarcal es troba a cada pas «la conservació dels drets de les *aldees* <de Morella>» (c. 1398-1400, que lleigeixu 1961 en el Capbreu de Cincorres), i això seguia cap al Matarranya (la Torre del Comte era «*aldeya* de Vall-de-routes», a. 1397, *BoHiGeogrAragón* 1, 287) i fins al Baix Ebre, on encara se sent, fins al Priorat, en to catalanes: a Marçà, 1936, em deien que Mussefre «és un poblet molt petit, com una *aldéa*» (cap al Pratdip i Vandellòs).

El mot àrab es va transmetre amb gran vigor al port. *aldeia* i sobretot al cast. *aldea*, on es documenta des de 1030. En àrab és molt antiga l'acc. 'camp', que ja trobem en el S. ix, p. ex. el plural *diyāc* en Ibn-Khurdadabéh, viatger i geògraf persa, si bé arabitzat (De Goeje, *Selections from Arabic Geogr. Lit.*, p. 12.11, i 84), potser l'etimològica; però l'acc. 'llogaret' ja hi és també general. No és impossible que aquella es vagi usar també en l'àrab d'Espanya, car no aniria malament per explicar noms de lloc valencians com l'*Aldaia* de l'Horta, i més la *Sima d'Aldaia* en l'Alta Valldigna (E. de Barx). En la forma més estesa va quedar fixat en el nom de *L'Aldea*, agregat de Tortosa.

DERIV.: *Aldeà*, *-ana* [1460, supra], que no és segur que pertot es vagi pendre del castellà.

¹ També «les *aldeyes* de Terol», a. 1391, en doc. del'ACA, Arx. del M. Racional, 519.31v, que crida l'atenció a l'amic Riera i Sans. No cal dir que el mot es mostra vigorós tot seguit que entrem en la part aragonesa de Ribagorça, si bé allà no són llogarets sinó grans cases isolades que havien tingut certa jurisdicció pròpia, en especial a muntanya: *Portaspana* de Graus, *La Matosa* de Torrelabad, *Castamblán* de Yardo (1965) no consten més que d'un o un parell d'edificis però se'n parla com d'*al-*

deas d'aquests pobles.

Aldebid, *aldehydic*, *aldo*, V. *alcohol Aldemenys*, V. *menys Alderó*, V. *auró Aldèrsia*, *aldèssia*, V. *audàcia* (GOSAR) *Aldifara*, V. DCEC (ALIFARA, 1, 132a1-8) *Aldre*, V. *als*, *alre* (ALTRE) *Aldúcar*, V. DECH (ADUCAR)

ALDUF, 'pandero', mot antic pres de l'àr. *duff* id. □ 1.ª doc.: Lull.

Veg. en els diccs. la cita in extenso dels passatges lullians (*Merav.*, NCL. II, 108.9, el principal). No sé que en català aparegui enlloc més, llevat el dicc. de Nebrija-Busa, on apareix *aldufrabal*, errada tipogràfica per *alduf tabal* (*AlcM* suposa un *rabal* 'tabequet' que no ha existit mai ni pot, ja per raó fonètica, haver existit).

Va passar també al port. *adufe* 'espècie de tambori' [«o *adufe* tanger, sonar», *Canc. Vaticana*, 883; Lang, *Canc. Don Denis*, p. cix], avui encara usat a la Beira i l'Alentejo per a una «espècie de pandeiro rectangular com duas pelles» (*RLus.* II, 243); i al cast. ant. *adufe* [S. xv], amb les variants *adufle* (metàtesi de la *l* d'un *aldufe*) que apareix en la *Gral. Estoria* (fi S. XIII) i en el Pentateuc judeocastellà del S. XIV (*Hispr* x, 38), i *adufre* (*DHiAcEsp*); *AlcM* cita també un *adufle* a Tortosa. L'àr. *duff*, que ja apareix en diccs. de la llengua clàssica i en algun vell text oriental (Dozy, *Suppl.* 1, 447b), pertany a una arrel antiga i ben descabdellada en la llengua (si bé de caràcter més aviat nominal); a Espanya ja es documenta en el nostre *RMA.*, i en les *Leyes de Moros-Çunna de Segòvia* (Ss. XIV-XV, *MemiHiEsp.* v, 427) en *PALC.* («pandero»), etc. A la mateixa arrel pertanyen *daff* 'post, dogo, tauló' i *dàffa* 'post', 'porta' i altres objectes semblants de fusta, el qual en l'àrab d'Espanya es vocalitzà *dúffa*, com ja testifica el nostre *RMA.*, s. v. *porta* (p. 529) afegint-hi la glossa «quando una porta claudit totum hostium» (Dozy, ib., i *Gloss.*, 48-49), ço que es podria interpretar com 'batent de porta, porta d'un sol batent'.

Ara bé, com que aquesta paraula *dúffa* també significava 'trapa', 'batent de porta', 'finestró' i 'barratge de fusta', ha donat d'altra banda en la nostra llengua un *aldufa* 'porta', que *AlcM* troba en un doc. català de 1448, referit a un bany de la moreria valenciana, avui es conserva viu en alguns pobles del Xúquer, on degué significar 'comporta de sèquia i de presa', i ara a Antella designa un «lloc o dispositiu d'una sèquia destinada a rebre-hi o amollar-hi aigua»: a la Sèquia Reial del Xúquer, en terme d'Antella, hi ha l'*aldufa real*, que és un desaigüe d'aquesta sèquia, que en porta aigües al riu, al SE. i no gaire lluny del poble, per un canalet d'uns 200 m. de llarg al mig del frutierar i arrossar; també m'expliquen que hi ha «altres *aldufetes* que són per agarrar aigua» (1962).

DERIV.: *Aldufer* 'tocador d'alduf' (Nebrija-Busa).

Alè, V. *alenar*